

ANTENATAL (TUG'RUQDAN OLDINGI) DAVRDA TISH EMALINING GIPOPLAZIYASINING OLDINI OLISH

Yusubjonova Buhomidabonu Xabibullo qizi.

Kobiljonova Nafosat Komiljonovna.

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: *Inson salomatligi va kelajakdagi tishlarning mustahkamligi hali dunyoga kelmasdan — onaning qornidayoq shakllanishini bilasizmi? Ushbu maqolada homiladorlikning dastlabki 6–7-haftalaridan boshlanadigan tish emali shakllanishi (amelogenez) va uning buzilishi natijasida kelib chiqadigan emal gipoplaziyasi kasalligi atroflicha tahlil qilinadi. Muallif emal ziyonlanishining yashirin sabablari — gipoksiya, vitamin D va kalsiy yetishmovchiligi hamda dori vositalarining salbiy ta'sirlarini ochib beradi. Eng muhimi, maqoladan bo'lajak onaning taomnomasidan tortib turmush tarzini normallashtirishgacha bo'lgan kompleks antenatal profilaktika bo'yicha amaliy va ilmiy asoslangan tavsiyalar o'rin olgan. Ushbu maqola nafaqat stomatolog va akusher-ginekologlar, balki har bir sog'lom farzand o'stirishni maqsad qilgan ota-onalar uchun qimmatli manba hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *emal gipoplaziyasi, antenatal profilaktika, amelogenez, ameloblastlar, homiladorlik va stomatologiya, tish email minerallashuvi, D3 vitamini va kalsiy tanqisligi, gipoksiya va homila metabolizmi.*

Inson salomatligining poydevori bachadondayoq qoyiladi ; antenatal (tug'ruqdan oldingi) davrdagi eng kichik fiziologik yetishmovchiliklar ham kelajakda bolada surunkali patologiyalar va tish-jag' nuqsonlarini keltirib chiqaruvchi yashirin omil hisoblanadi.

Sut tishlarining mineralizatsiyasi va emal to'qimasining shakllanishi jarayoni bachadondayoq — homiladorlikning 6–7-haftalarida boshlanadi. Emal gipoplaziyasi – bu tish qattiq to'qimalarining rivojlanish davridagi metabolik

jarayonlarning buzilishi oqibatida sodir bo'ladigan emalning sifat va miqdoriy o'zgarishlari bilan tavsiflanadigan kasallikdir.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gipoplaziya homiladorlik va perinatal davrda yuzaga keladigan infeksiyalar, vitamin (ayniqsa vitamin D, kalsiy, fosfor yetishmovchiligi) va mineral yetishmovchiligi, toksik ta'sirlar, ichki organlarning surunkali kasalliklari va genetik predispozitsiya natijasida rivojlanadi. Prenatal va perinatal omillar; Onaning homiladorlikdagi kasalliklari, dori vositalaridan foydalanishi, muddatidan oldin tug'ilishi va tug'ruq asoratlari emalning gipomineralizatsiyasi bilan sezilarli bog'liq. Shu bilan birga zamonaviy tadqiqotlar, xususan epidemiologic va klinik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki bolalikdagi oziqlanish sifati va og'ir infeksiyon kasalliklar, vitamin D, kalsiy, fosfor yetishmovchiligi emal gipoplaziyaning rivojlanish xavfini oshiradi.

Bu kasallikka chalingan insonlarda tishlaridagi emal to'qimasi to'liq shakillanmaganligi tufayli, tishlar sezgir va nozik bo'lib qoladi, shuningdek, ular dog'lanishga va yemirilishga moyil bo'ladi. Klinik kechishiga ko'ra, emal gipoplaziyasining bir nechta shakllari mavjud; emal rangining o'zgarishi (dog'simon shakli), tish qattiq to'qimalari strukturasining o'zgarishi (to'lqinsimon, nuqtali, egatchali shakllari), emalning yo'qligi. Emal gipoplaziyasining uch xil turi farqlanadi; sistemali, maxalliy va o'choqli.

Emalning sistemali gipoplaziyasida bir xil davrda oxaklanadigan (minerallashadigan) tishlar guruxi shikastlanadi.

Tish emalining maxalliy gipoplaziyasida mineralizatsiya jarayoning buzilishi xar xil sabablar oqibatida bir yoki ikkita tish emalida kuzatiladi. Emal maxalliy gipoplaziyasi tish follikulasi taraqqiyoti davrida mexanik shikastlanishi natijasida tish kurtagina infeksiya tushishi oqibatida yallig'lanishi natijasida (surunkali periodontit davolanmasligi oqiborida) yuzaga kelishi qayd etilgan.

Emal to'qimasining o'choqli gipoplaziyasi odontodisplaziyada o'ziga xos xususiyat bo'lib doimo tishlar chiqishini kechikishi, bir vaqtda chiqadigan yoki xar xil vaqtda chiqadigan tishning retensiyasi, o'z vaqtida yorib chiqmasligi xolati

e'tiborga loyiq. Yuqorida ta'kidlanganidek, tish emali shakllanishi (amelogenez) o'ta murakkab jarayon bo'lib, ameloblast hujayralari har qanday nojo'ya ta'sirlarga juda ta'sirchandır. Ilmiy tadqiqotlar emal gipoplaziyasining etiopatogenezi ko'p omilli (multifaktorial) xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi (Seow, 2014):

Antenatal va perinatal omillar: Homiladorlikdagi gipoksiya, toksikoz, surunkali kasalliklar va D vitamini, kalsiy hamda fosfor tanqisligi emal minerallashuvini izdan chiqaradi (Wagner et al., 2018). Shuningdek, homiladorlikda tetratsiklin guruhidagi antibiotiklarni qabul qilish, chala tug'ilish va asfiksiya gipoplaziya xavfini oshiradi. Mahalliy va genetik omillar: Sut tishlaridagi davolanmagan surunkali periodontit doimiy tish murtagiga o'tib, mahalliy gipoplaziyani keltirib chiqaradi (Kolesov, 2018). Amelogenin va enamelin genlaridagi mutatsiyalar esa irsiy gipoplaziyaga sabab bo'ladi (Slayton & Palmer, 2019)

Sut va doimiy tishlar emalining shakllanishi hamda minerallashuvi homiladorlikning dastlabki 6–7-haftalaridan boshlanishi sababli, emal gipoplaziyasining oldini olishda antenatal (tug'ruqdan oldingi) profilaktika eng muhim va hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Antenatal profilaktika chora-tadbirlari kompleks yondashuvni talab etadi va quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi. Homilador ayolning ratsional va muvozanatlashgan oziqlanishi Emal matritsasining to'g'ri shakllanishi va kalsifikatsiya (ohaklanish) jarayoni kechishi uchun onaning taomnomasiga alohida e'tibor beriladi. Mikroelementlar va minerallar balansi: Homilador ayol ratsionida kalsiy (Ca), fosfor (P), fluor (F) va magniy (Mg) birikmalariga boy mahsulotlar (sut-qatiq mahsulotlari, pishloq, baliq, ko'kalamzorlar) yetarli miqdorda bo'lishi lozim (Wagner et al., 2018).

Vitamin-mineral kompleksi: Ameloblastlar faoliyati hamda kalsiy va fosforning ichakda so'rilishini ta'minlash uchun D3 vitamini, shuningdek, kollagen va oqsil sintezida qatnashuvchi A, C, E va B guruhi vitaminlari optimal darajada bo'lishi shart (Wagner et al., 2018). Somatik va ekstragenital patologiyalarni o'z vaqtida korreksiya qilish Onaning umumiy salomatligi homila to'qimalarining

metabolik oziqlanishini va kislorod bilan ta'minlanishini belgilaydi. Gipoksiya va toksikozlarning oldini olish: Homiladorlikdagi toksikozlar, anemiya (kamqonlik) hamda yurak-qon tomir kasalliklarini o'z vaqtida davolash orqali homilada gipoksiya (kislorod tanqisligi) yuzaga kelishining oldi olinadi (Pinho et al., 2020). Gipoksiya emal matritsasini sintez qiluvchi ameloblastlarning disfunktsiyasiga va nobud bo'lishiga olib keladi. Infektsion kasalliklar profilaktikasi: Homiladorlik davrida virusli va bakterial infeksiyalarning (qizilcha, sitomegalovirus, gripp va b.) oldini olish muhim ahamiyatga ega.

Farmakoterapiyada ehtiyotkorlik va dori vositalarini nazorat qilish .Embriotoksik preparatlarni cheklash: Homiladorlik davrida (ayniqsa, I va II uch oylikda) tish qattiq to'qimalari rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi dori vositalarini, xususan, tetratsiklin guruhidagi antibiotiklar hamda osteotrop ta'sirga ega preparatlarni qabul qilish taqiqlanadi yoki shifokor nazorati ostida cheklanadi. Turmush tarzini normallashtirish va psixogiziyena. Homilador ayolning kun tartibiga rioya qilishi, yetarlicha dam olishi hamda ochiq havoda bo'lishi (ultrabinafsha nurlar ta'sirida organizmda tabiiy D vitamini sintezlanishi uchun) muhim hisoblanadi. Surunkali stress va ruhiy zo'riqishlarning oldini olish lozim, chunki ular gormonal muvozanat va metabolizmga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Pinho, J. R., et al. (2020). Investigating the Etiology and Demographic Distribution of Enamel Hypoplasia. *Heritage / MDPI*, 8(10), 420.

Seow, W. K. (2014). Developmental defects of enamel and dentin: challenges for the pediatric dentist. *Pediatric Dentistry*, 36(3), 221–231.

Slayton, R. L., & Palmer, E. A. (2019). *Pediatric Dentistry: Infancy Through Adolescence*. 6th Edition, Elsevier.

Wagner, C. L., et al. (2018). Prenatal vitamin D and enamel hypoplasia in human primary teeth. *Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 31(18), 2410–2416.

Toshpo'latova, K. U., Eshquvvatova, Sh. D., & Rahmatullayeva, R. Sh. (2026). Bolalarda tish emali gipoplaziyasi: etiologiya, klinik belgilari va profilaktik

yondashuvlar. Yangi O'zbekiston, Yangi Tadqiqotlar Jurnali, Volume 4, Issue 1, 503–508-b. <https://phoenixpublication.net/>

Xalilov, I. X., Xudanov, B. O., Daminova, Sh. B., Muxamedova, M. S., Mirsalixova, F. I., & Raxmatullayeva, D. U. (2017). Bolalar terapevtik stomatologiyasi (o'quv darsligi). Toshkent, 444 b.